

**PRONALAZENJE POSMRJNIH OSTATAKA UBIJENIH
U DRUGOME SVJETSKOM RATU I PORACU
TE DOPRINOS VICEPOSTULATURE POSTUPKA MUČENIŠTVA
»FRA LEO PETROVIĆ I 65 SUBRAĆE«**

Piše: **prof. dr. sc. Ivo Lučić**

znanstveni suradnik Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu i docent na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru

Tijekom Drugog svjetskog rata u tri južne županije Federacije BiH – od Glamoča do Ravnoga poginulo je oko 23.000 Hrvata. Većinu su ubili jugoslavenski komunisti, a preko dvije trećine, negdje oko 16.000, ubili su krajem rata ili poslije rata.

Ako bismo to uspoređivali sa žrtvama ovoga nedavno završenog rata, onda se radi o žrtvama veličine dvije Srebrenice. Dva puta više Hrvata iz Hercegovine ubijeno je po završetku Drugoga svjetskog rata, nego što ih je 1995. ubijeno u Srebrenici.

Samo u četiri općine naše zapadno-hercegovačke županije poginulo je oko 7.000 Hrvata.

Općina Široki Brijeg imala je 1948. ukupno 23.212 stanovnika, a u ratu i poraću stradalo ih je 2.157.

Općina Ljubuški imala je 25.959 stanovnika. Preko 90% bili su Hrvati. Obrađeni su podatci za 2.360 poginulih Ljubušaka: među njima je 2.227 Hrvata, 91 musliman (Bošnjak) i 37 Srba. Ustaše i pripadnici vlasti NDH ubili su 79 Ljubušaka, četnici 81, Nijemci 26, Talijani 2, zapadni saveznici 14, a partizani i jugoslavenske komunističke vlasti ubili su najmanje 1.707 Ljubušaka. Od ukupnog broja ubijenih Hrvata iz Ljubuškog, njih 1.621 ili 66% ubijeno je 1945. ili poslije. Za sudbine i grobove njih 1.168 se ne zna i smatraju se nestalima. Ubijeni su uglavnom bili muškarci prosječne starosti od 23 godine.

U istočnome dijelu Hercegovine tijekom rata i poraća ubijeno je, stradalo ili umrlo od ratnih posljedica i teških uvjeta života u izbjeglištvu 684 djece mlađe od 15 godina i 817 žena hrvatske nacionalnosti.

Karakteristično je za Hrvate u BiH da su najviše stradali od partizana i

komunističkih vlasti, i to na kraju rata i po njegovu završetku. To je važna činjenica za razumijevanje odnosa komunističke vlasti i Hrvata u BiH, posebno u Hercegovini. Masovna ubojstva i teror izazvali su otpore novoj vlasti koja je na to odgovorila pojačanom represijom. U poratnom vremenu jugoslavenska komunistička vlast ponašala se u Hercegovini kao okupacijska vlast na okupiranom području.

Odnos jugoslavenske komunističke vlasti prema Hrvatima u Hercegovini u poratnom vremenu može se vrlo jasno iščitati iz izvješća mjesne partijske ćelije Drinovci koje je 22. siječnja 1946. poslano Sreskom komitetu KPJ u Ljubuškom. Pisac izvješća počinje opis političke situacije slijedećom rečenicom: »Na terenu ovih sela narod je se veoma popravio«.

Komunistička partija Jugoslavije, nakon što je poubijala sve uglednije Hrvate po hercegovačkim gradovima i selima: fratre, biskupijske svećenike, gimnazijske profesore i učitelje, odvjetnike i ljekarnike, fotografe i zanatlije... odlučila je »popraviti narod«.

A kako je izgledalo to »popravljanje« Hrvata u Hercegovini govori nam rečenica iz jedne analize izrađene 1960. u Sreskom komitetu u Mostaru koja glasi: »U posleratnom periodu je suđeno oko 16.500 ljudi ili svaki sedmi odrasli građanin. Broj gonjenih je znatno veći ako bi se računala i administrativna gonjenja.«

Pojasnimo najprije kakva su to »administrativna gonjenja«. Radilo se o kaznama koje su izricane temeljem *Zakona o prekršajima* iz 1948., a iznosile su najviše dvije godine boravka na »određenom mjestu«, što je uglavnom značilo u logoru na Golom otoku ili Svetom Grguru, na »društveno korisnom radu«, s tim da su takve »zaštitne mjere« mogle biti povećavane po šest mjeseci, najviše još dvije godine.

Da bi učvrstili svoju vlast, komunisti su nastojali promijeniti svijest naroda. Prvi i najvažniji korak prema tom cilju bilo je uništenje ili barem slabljenje Katoličke crkve i nametanje ateizma. S druge strane, Katolička crkva javno je izražavala svoja duboka antikomunistička stajališta. To je bilo razlogom više što je KPJ protiv nje povelala žestoku borbu optužujući je poglavito za suradnju s ustaškim režimom.

Crkva je bila jedini organizirani ideološki protivnik, a kako joj je vrh u Vatikanu na njega se nije moglo utjecati. Na javnim skupovima koje je organizirala KPJ označavana je neprijateljskom organizacijom, tiskani su članci u novinama, pjevane su anticrkvene pjesme, pisane knjige i slično. Odmah nakon rata KPJ je pokrenula tiskanje knjiga kojima je nastojala kompromitirati Crkvu, ali i opravdati represiju

prema svećenicima.

Komunistička Partija Jugoslavije držala se krajnje vulgarnoga tumačenja Marksove materijalističke filozofije, a posebno mjesto dobila je njegova teza kako je religija »opijum za narod«. Prihvatila je i Lenjinovu misao da je strah stvorio bogove, te njegov poziv na borbu protiv religije i kapitalizma koji je njezin korijen, pri čemu je ta »borba« bila vrlo daleko od »filozofske kategorije« i podrazumijevala je najgrublji fizički sraz, zapravo fizičku eliminaciju oponenta.

To su posebno bolno osjetili katolički svećenici u Hercegovini. Kada su ušli u Mostar, jugoslavenski partizani ubili su fra Lea Petrovića i još šestoricu fratara. Ubili su ukupno 66 hercegovačkih fratara i 13 svjetovnih svećenika. Zapalili su knjige, uništili matice i arhive i nakon svega na zidu širokobriješkoga samostana napisali parolu »Kultura i prosvjeta to je naša osveta«!

Nije teško pretpostaviti što su zapravo jugoslavenski komunisti htjeli postići ovim kulturocidom. Htjeli su izbrisati identitet i uništiti sjećanje. Htjeli su izbrisati povijest, što je onda značilo i uništiti budućnost. Ali, dogodilo se upravo obrnuto. Pokazalo se da žrtva ponekad ima neusporedivo veću moć nego silnik i da par krvavih dasaka sa Širokog Brijega ima snagu privući sav onaj svijet koji nije mogao privući sav sjaj komunističkih insignija i obećanja.

Komunistički sustav raspao se krajem osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. U bivšoj Jugoslaviji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini raspao se u krvi. Sva zla, sve nepravde, svi desetljećima prikrivani i ignorirani problemi izbili su na površinu. Pokazalo se koliko je taj sustav bio nesposoban riješiti stvarne probleme koje su imali ljudi i narodi u bivšoj državi. Posljedice njihove totalitarne vlasti snosimo i danas. Posebno licemjernim ocjenjujem teze kako su, eto, nakon što su oni otišli s vlasti nastali problemi, zavadili se i zaratili narodi i ljudi, propalo gospodarstvo i zavlдалo beznađe u društvu. Jer, oni su zavadili i ljude i narode, oni su uništili gospodarstvo i oni su iza sebe ostavili kadrove »zasušnjena uma« koji i danas zorno pokazuju kako se komunistički sustav raspao, ali da nije nestala svijest koju su stvarali – svijest bez savjesti. Brojni komunistički aparatčici samo su mutirali te otporni na sve demokratske mehanizme nanose golemu štetu društvu.

Kako inače objasniti fenomen da je u zadnjih nešto više od godinu dana u našoj županiji otkriveno desetak masovnih grobnica iz Drugog svjetskog rata u kojima su iskopani tjelesni ostatci stotinjak ljudi, a da ni na jedno od tih mjesta nije došao nitko iz županijskog tužiteljstva. Pogotovu kada im je uredno prijavljeno da su

pronađeni ostatci ljudi koji su umrli nasilnom smrću – što se vidi na prvi pogled. Otkriveno je 61 grobište u Širokom Brijegu, od kojih su neka već istražena, od ratnog skloništa, Knešpolja pa do Pobranice u središtu grada.

U Ljubuškom su otkrivene četiri veće grobnice. Na Tomića njivi, zapadno od Osnovne škole, u srpnju 2010. stručna ekipa *Povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta iz Drugog svjetskog rata i poraća*, na čelu s mr. sc. Tihomirom Glavašem, pronašla je ostatke 28 ljudi.

U listopadu 2010. otkopani su ostatci 19 ljudi u grobištu na lokalitetu Bare koje se nalazilo nekih pet metara istočno od bunara u koji se sabiru podzemne vode koje se zatim kanalićima, prirodnim padom, prelijevaju do gradske česme »Gujista« odakle su mnogi Ljubušaci pili vodu.

S južne strane iste te bivše stanice milicije u Ljubuškom nalazi se još jedna čatrnja ili bunar pokraj kojega su ovih dana iskopani tjelesni ostatci 7 osoba i veća količina minsko-eksplozivnih sredstava. Pretpostavlja se da se i u bunaru nalaze tjelesni ostatci ubijenih.

Četvrta masovna grobnica nalazi se odmah uz zgradu općine na mjestu gdje je nekada bila terasa gostionice »Park«, a gdje je tijekom rata bilo improvizirano sklonište.

U sva četiri grobišta zakopani su, točnije zatrpani su, ostatci ljudi koje su krajem 1944. i početkom 1945. ubili jugoslavenski komunisti. Tko su bili ti ubijeni ljudi? Odgovor na to pitanje našao sam u već spomenutoj analizi Sreskog komiteta Saveza komunista Mostar izrađenoj u rujnu 1960. u kojoj piše: »Kažnjavajući ratne zločince, izdajnike i izrazite političke neprijatelje, veliki broj ih je likvidiran ili kažnjen raznim vremenskim kaznama zatvora.« Ratni zločinci su, valjda, oni kojima je tijekom barem nekakvog sudskog postupka dokazano da su počinili zločine ili da su odgovorni za njih. Ljudima koji su završili u ljubuškim jamama nitko nije sudio niti im je dokazana bilo kakva krivica.

Istina, poslije rata mnogima su od njih pripisivali poneki zločin, dijelom da bi ocrnili ubijenoga, a više da bi opravdali ubojice. Oni koji su činili zlo i zločine, a takvih je bilo, nisu čekali jugoslavenske komuniste u Ljubuškom. Njih se nije moglo zaustaviti niti na Bleiburgu. U gradu su ostali oni koji su bili uvjereni da nikome ništa nisu krivi i da im se prema tome ništa loše ne će niti dogoditi. A što je s »izdajnicima« i »istaknutim političkim neprijateljima«? Izdaja je svakako problematična kvalifikacija. Tko je to i koga izdao? Možda su izdali Kraljevinu

Jugoslaviju koja ih je tlačila više od dva desetljeća? Ili su izdali komuniste koji su Jugoslaviju obnavljali i ubijali sve koji im nisu bili po volji, a posebno »istaknute političke neprijatelje«, koje nije ni Kraljevina ubijala, barem ne masovno i javno.

Često se uspoređujemo sa susjednim zemljama, posebno s Hrvatskom, pa bismo možda i sada mogli nešto reći o tamošnjoj situaciji glede iskapanja grobišta iz Drugoga svjetskog rata. Prošli tjedan zastupnik u Hrvatskom saboru dr. Ivan Bagarić pitao je ministra unutarnjih poslova Tomislava Karamarka što je s istragama komunističkih ratnih i poratnih zločina. Ministar Karamarko je odgovorio da je policija poduzela sve što je bilo u njezinoj nadležnosti, ali su u sustavu tolike blokade i otpori da se ništa ne može napraviti.

Zato zahvaljujem Vicepostulaturi i fra Miljenku Stojiću, kao i povjerenstvima za obilježavanje i uređivanje grobišta, na trudu, ljubavi, pa i hrabrosti kojom traže ostatke žrtava ratnih i poratnih zločina. Svi skupa možemo biti zahvalni našim mučenicima čija nas je žrtva održala u ljudskosti i sačuvala od svih zala i iskušenja koja je komunistički režim pred nas postavljao. Neka nas isto tako sačuvaju od svakog totalitarizma, a posebno onoga u kojem bi se nama nudila moć i vlast nad drugima.

*Održano na simpoziju Stopama pobijenih, Široki Brijeg, 2. listopada 2011.
(<http://www.pobijeni.info/dogadjanja/clanak/27>).*